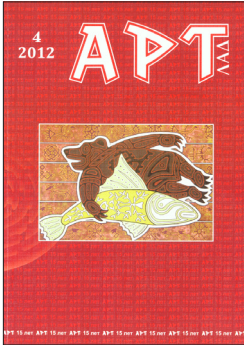

Art 15

Komimaal ilmuv kirjanduslik-publitsistlik ajaloolis-kulturooloogiline kunsti- ja kultuuriajakiri *Art* tähistas 2012. aasta lõpus 15. ilmumisaastat.

Ajakirjaprojekt sündis juba 1994. aastal. Selle loomise eelduseks oli olukord, kus Komimaa trükimeedias puudusid sellised teaduslikud ja populaarteaduslikud teosed, mis räägiksid kirjandus- ja kunstiprotsessidest, näitaksid saavutusi folkloristikas, etnograafias, ajaloos jm. Samas iseloomustas 1990. aastaid suurem huvi nende humanitaaralade vastu. Pealegi oli Komimaal akumulbeerunud juba päris suur intellektuaalne potentsiaal.

Ajakirjaprojekti autor oli folklorist Pavel Limerov, kes valmistas ka projekti põhjenduse. Ajakiri oli mõeldud sügavalt ja isemoodi mõtlevate, nõukogude ajastu stereotüüpidest vabade literaatide, teadlaste ja kunstnike loovjõudu integreeriva väljaandena. Intellektuaalse ja vaimse integreerumise idee oli sisestatud ka ajakirja nimesse: *art* tähendab komi keeles üksmeelt, korda, arvutamist, muusikalist harmooniat (permikomi); Euroopa keeltes on *art* kunst; kreeka keele *ἀρτος* tähendab leiba; kuid kõik variandid saavad alguse indoeuroopa sõnast *art* 'kosmos'.

Valitud nimi toetas ka ajakirja põhimõttelist kakskeelsust: autoritel on vabadsus komi või vene keele valikul, kusjuures komikeelsed tekstid on ajakirjas kohustuslikud ja neid ei tõlgita vene keelde. Projekti põhjenduses määrati ära ka ajakirja põhirubriigid, "paks" formaat ja kvartaalne perioodilisus.

Ajakirja loomine langes ajaliselts kokku 600 aasta möödumisega püha Permi Stefani surmast, mida esmakordselt viimase saja aasta jooksul tähistati Komimaal. Sellele oligi pühendatud ajakirja esimene number. Numbri esimene osa kandis pealkirja "Sõna Stefanist" ja sisaldas artikleid komi kristliku kultuuri alguses olnud ristiusustaja Stefanist, kelle nimi vaikiti nõukogude ajal ebaõiglaselt maha.

Ajakirja makett sai valmis juba 1996. aastal, kuid väljaande kontseptsiooni tolle aja kohta erakordse uudsusel tõttu pidi see läbima pikki arutlemisstaadiume, ka Komimaa valitsuses. Lõpuks nägi 1997. aasta oktoobri lõpus trükimustast ajakirja *Art* pilootnumber. Sellel puudus järjekorranumbergi, kuid sellest algas ajakirja ajalugu. Praeguseks on *Art* ilmunud 15 aastat.

Struktuurilt on ajakirjal kolm jagu või rubriiki, mis hõlmavad kolme peamist suunda: kirjandus (*proosa, luule, kirjanduskriitika*), teadus (*sürja uurimused*, kuid vastavalt põhiteemale võib kanda teist nime), kunstiteadus (*art-fakt*). Neljas osa on mõeldud arvustuste, ülevaadete, teadaannete jms avaldamiseks. Põhirubriikide all võivad olla ka alarubriigid, nt *kirjandusarhiiv*, kus avaldatakse arhiivimaterjale või revolutsioonielsete autorite ligipääsmatut loomingut.

Avaldatavate materjalide hulgas on eriline koht rahvakultuuri puudutavatel uurimustel, rahvakultuuri uurimise materjalide populariseerimist on mainitud ka ajakirja kontseptsioonis. Ajakirja väljatöötamine langes ajaliselts kokku folkloori- ja mütoloogiavastase huvilainega lugejate kõige laiemates ringides. Olulisel määral oli selle huvi esile kutsunud Komi teaduskeskuse etnograafide ja folkloristide töö, kui nad koostasid Nikolai Konakovi¹ juhtimisel uurali mütoloogiate avakõidet. Ligi kuueaastase töö tulemusena ilmus entsüklopeediline teos *Komi mütoloogia* (1999), mis sisaldab

sõnaartikleid komide peamistest mütoloogilis-religioosetest kujutlustest maailmast, k.a rahvakosmoloogiast, uskumustest, kombestikust, moraalsetest ja sotsiaalsetest stereotüüpidest ja väärtustest, rahvaluulest ning rahvakultuuri muudest sümbolsetest süsteemidest. Kuid entsüklopeedilise artikli žanr on liiga kuiv ja lühike rahuldamiseks täielikult lugejate huvi. Seepärast publitseeriti juba pilootnumbris samade autorite artiklid, mis uute materjalide ja teiste tõlgenduste lisamise tõttu justkui laiendasid entsüklopeedia artikleid.

Pärast ajakirja ilmumahakkamist sai peagi selgeks, et lisaks praeguste uurijate artiklitele on vaja ka revolutsioonieelsete autorite publikatsioone, samuti *Arti* lugejaile tundmatuid välismaa autorite artikleid komi mütoloogiast ja rahvaluulest. Nõnda tekkis ajakirja rubriik *etnoarhiiv*. Selles avaldati esmakordselt nt tõlgitud peatükk “Sürjalaste veejumalused” Uno Holmbergi (Uno Harva) raamatust *Die Wassergottenheiten der finnisch-ugrischen völker* (1913), katkendeid Uuno T. Sireliuse välitööpäevikutest, fragmente vene kunstniku ja maalikunstis abstraktsionismi rajaja Vassili Kandinski päevikutest, kelle etnograafiaalane töö polnud peaaegu üldse tuntud jne.

Suure osa ajakirjapublikatsioonidest moodustavad kirjandusloolased ja kirjandusteaduslikud uurimused. Ajakirja kontseptsiooni on sisse kirjutatud ka kirjandusalaste uurimismaterjalide populariseerimine. *Art* püüab olla kursis selles valdkonnas toimuvaga ja lisaks tuntud uurijatele kutsub koostööle ka andekaid noori uuri-jaid. Prioriteediks on komi kirjanduse materjalid, kuid väljaanne on avatud ka Venemaa ja välismaa teadlastele.

Muidugi pole me hetkekski unustanud nõ traditsioonilisi teemasid ning oleme regulaarselt avaldanud artikleid mütoloogiast ja rahvaluulest, samuti arhiivimaterjale. Viimastel aastatel on realiseerunud ka idee tutvustada komplekssemalt lokaalseid kultuuritraditsioone.

Ajakiri teeb koostööd paljude Venemaa ja välismaa teadlastega. Selle lehekülgedel on ilmunud nt Anna Nekrõlova (Peterburi), Isalii Zemtsovski (Berkeley), Svetlana Adonjeva (Peterburi), Aleksandr Ostrovski (Peterburi), Aleksandr Terjukovi (Peterburi), Anna-Leena Siikala (Soome), Michel Bouchardi (Kanada) jt artiklid.

Juba mitme aasta vältel ilmub ajakirja iga numbri lisana heliplaate, mis sisaldavad vene ja komi poetide luulet, haruldasi laule, k.a rahvalaule. 2010. aastal olid lisadeks väiksed lasteraamatud kahes keeles, 2011. aastal komi vanasõnade, kõnekäändude ja fraseoloogismide raamatukesed. Lisaks kõigele tegeleb *Art* ka kirjastamisega: juba on ilmunud Gennadi Juškovi² teosed kolmes köites, Albert Vanejevi³ looming, teiste nii komi kui ka vene autorite raamatud ning populaarteaduslik kirjandus. Ajakiri on avaldanud nii nimekate kui ka vähetuntud komi ja vene autorite, nii Venemaa kui ka välismaa uurijate töid.

Pavel Limerov,
ajakirja *Art* asepeatoimetaja

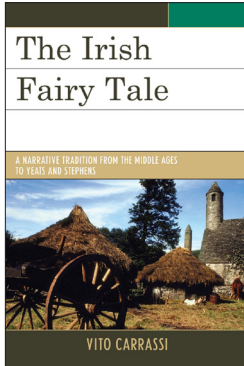
Kommentaarid

¹ Komi etnograafia üks tuntuimaid uurijaid.

² Komi kirjandusklassik, luuletaja, romanist ja dramaturg.

³ Komi luuletaja, tõlkija ja kirjandusteadlane.

Muinasjutužanrist Iiri jututraditsiooni näitel

Vito Carrassi. *The Irish Fairy Tale. A Narrative Tradition from The Middle Ages to Yeats and Stephens*. Translated by Kevin Wren. Plymouth: John Cabot University Press. 2012. 207 lk.

Raamatu autori Vito Carrassi peamised uurimisvaldkonnad on kirjanduslik antropoloogia, narratoloogia ning iiri ja itaalia folkloor. Autori käsitus iiri muinasjuttudest ilmus algselt itaalia keeles (2008) ning on hiljem tõlgitud inglise keelde.

Väljaande pealkirjast lähtudes arvasin, et raamat keskendub rohkem iiri muinasjuttudele ning annab ülevaate iiri jututraditsiooni muutustest ajalises perspektiivis. Kuid esmamulje oli ekslik: ennekõike keskendub Vito Carrassi oma käsitluses jutustamisele ja jututraditsioonile üldisemalt. Iiri jutuvaramu on empiiriline materjal, mida autor kahtlemata hästi tunneb, ent lugedes tekkis arusaam, et siin oleks võinud toetuda ükskõik millise Euroopa rahva jututraditsioonile. Midagi üksnes iiri kultuuriruumile ja pärimusele omast antud käsitlusest välja ei koorunud. Seda enam võinuks kaaluda pisut konkreetsemat pealkirja.

Raamatu alapealkiri annab kätte ajalised piirid, millesse jäävaid tekste peaks kõnealune uurimus puudutama (so keskajast 20. sajandi alguseni). Siin tuleb jällegi osutada mõnedele puudustele. Keskajaga seoses antakse võrdlemisi põgus ülevaade keltide kristianiseerimisest ning viidatakse munkade poolt üleskirjutatud pärimusele. Kristliku kultuuri võime kohaneda kohaliku kultuuriga lõi soodsa pinnase keltide ristiusustamiseks ning sulandumiseks nende suulisse pärimusse, muutudes ühtlasi iiri identiteedi üheks osaks (mõeldes kasvõi vastandusele *Anglo-Protestant* ja *Celtic-Catholic*, lk 62). Autori enda huvi koondub aga rohkem 19. sajandile, kus folkloorist saab juba kirjanduslik pärand. Nii teebki autor suure hüppe ning astub keskajast otse 19. sajandisse. Siinkohal tekib küsimus, milleks oli üldse vaja osutada ajalisele liikumisele, kui uurimus sellest printsibiist ei lähtu.

Kuid nüüd lähemalt raamatust endast.

Raamatu sissejuhatuses annab autor ülevaate jutustamisega seotud üldisematest folkloristlikest printsipidest, kriitiliselt lahatakse mõisteid *fairy tale*, *Märchen*, *Sage*, *myth*, *legend* (jt); arutletakse kollektiivsuse ning individuaalsuse, traditsiooni ja innovatiivsuse üle.

Jutustamine on autori sõnul maailma mõtestamise viis, minevikusündmustest jutustades saab inimene võimaluse anda kuulajatele edasi oma nägemust või tõlgendust neist sündmustest. Carrassi näeb jututraditsiooni pika ketina, mis ulatub tänapäevast väga kaugemale minevikku. Iga jutustaja moodustab ühe lüli. Toetudes nii eelnevate jutustajate loomingule kui ka täiendades olemasolevaid jutte uute elementidega annab ta loole uue konteksti vms. Seega hõlmab jutustamine nii kollektiivsust kui ka individuaalsust, milles on kohal nii minevik kui ka olevik. Carrassi sõnul on iga jutt omaette võetuna üks võimalik variant, alles kõikidest juttudest kokku moodustub traditsioon.

Autor läheneb jututraditsioonile kirjalike tekstide kaudu. Selle asemel, et rekonstrueerida juttude originaale, oleks Carrassi meelet mõttekam uurida mingi kindla nar-

ratiivi traditsiooni, unustamata, et uuritakse rekonstruktsiooni, mis sõltub kirjalikult säilinud materjalist – seega saab suulist traditsiooni uurida vaid kaudselt (lk 27).

Walter Ongile viidates tuuakse välja mitmed tunnused, mis on omased suulisele jutule (avatus, varieeruvus, subjektiivsus jms); kui tekst muutub kirjalikuks, siis need omadused kaovad ja asenduvad kirjalikule tekstile omaste tunnustega (suletus, püsivus, objektiivsus jms).

Carrassi seisukohalt tuleb kirjakuultuuri tekkimisest peale arvestada suulise ja kirjaliku kultuuri vältimatu vastasmõjuga. Kuigi autor ei viita Jack Goodyle (ega teistele selle valdkonna uurijatele), võib siin näha kokkulangevusi suulise ja kirjaliku kultuuri omavaheliste suhete mõtestamisel. Sarnaselt Goodyle näeb Carrassi suulisuses ja kirjalikkuses kahte erinevat väljendusvahendit, mida rakendatakse mingil ajahetkel ühe ja sama kultuuri kirjeldamiseks. Kui üldiselt on folkloristikas püütud suulist ja kirjalikku traditsiooni lahus hoida, siis Carrassi silmis on kirjalik tekst üks variant, mis on mingil ajahetkel fikseeritud, olgu selle kirjapanija kes tahes. Üheväärsed on nii munga, kirjaniku kui ka folkloristi kirja pandud tekstid. Kirjalikkus fikseerib teksti ning see ei muutu enam; samal ajal jutu suulise variandi muutumine jätkub, tehes jutu algse variandi väljaselgitamise raskeks või isegi võimatuks.

Seega mõistab Carrassi suulist traditsiooni avatud süsteemina, mis on aldis muutumisele, kirjalik traditsioon toimib aga suletud süsteemina.

Iiri materjali on autor valinud selle tõttu, et siin tulevad tema arvates kõige paremini välja suulise jututraditsiooni ja pärimuslikku ainekajastavate kirjalike versioonide omavahelised suhted. Analüüsi keskmesse on ta võtnud William Butler Yeatsi tööd, kes oli üheks *Irish Revival* liikumise algatajaks. Muidu poeedina tuntud Yeatsi kirjanduslikuks debüüdiks olid rahvajuttude (sh muinasjuttude) kogud. Need andsid tõuke rikkalikule rahvatraditsiooni kasutamisele iiri kirjanduses. Kui Yeatsi avaldatud jutud esindavad autori silmis suulist traditsiooni, siis teise autori, James Stephensi jutukogu esindab selgelt kirjalikku/kirjanduslikku traditsiooni. Samas on Carrassi veendunud, et mõlema autori looming kajastab samaaegselt nii suulist kui ka kirjalikku pärandit, olenemata sellest, millises mahus suulise või kirjaliku osakaal neis juttudes on. Tegemist ei ole puhtalt suulise või puhtalt kirjaliku traditsiooniga, vaid nende sümbioosiga. Nii Yeatsi kui ka Stephensi muinasjutuväljaanded iseloomustavad autori arvates kõige paremini suulise ja kirjaliku traditsiooni, folkloori ja kirjanduse omavahelisi suhteid (vt ptk 3).

Muinasjutud olid 19. sajandil muutunud privilegeeritud žanriks, mille põhjuseks peab Carrassi muinasjuttude võimet anda samaaegselt edasi nii endisaegset traditsiooni kui ka integreerida uut, modernset maailmakäsitlust. Minule oli kõige huvitavam 4. peatükk, kus autor selgitab žanrite *myth – legend – history* paiknemist määratletud (*definite*) ja määratlemata (*indefinite*) väljal ning muinasjutu paiknemist selles aegruumilises mõõtes. Ta käsitleb neid žanreid (*myth, legend, history*) suletud süsteemidena. Narratiivi üleminekul müüdilt legendile, legendilt ajaloolisele või ajaloolt müüdile tekib *communal open space* (ühine/sotsiaalne avatud ruum), ning sinna paigutab ta muinasjutu. Seega võib muinasjuttu vaadelda kui üleminekuvormi, mis kannab endas erinevate žanrite tunnuseid. Selline seisukoht on kahtlemata huvitav.

Kuigi kollektiivse ning individuaalse osakaalust jututraditsioonis on juttu mitmes peatükis, keskendutakse neile rohkem 6. peatükis. Stukturalistlikust vaatepunktist

lähtudes kasutab Carrassi mõisteid *substructure* ja *metastructure*, esimene neist tähistab narratiivis seda osa, mille jutustaja lisab omalt poolt, teine aga traditsioonile toetuvat osa.

Kindlasti tahaksin juhtida tähelepanu ka 8. peatükile, kus autor toob välja muinasjutu evolutsioonilist arengut iseloomustavad viis faasi. Siin leiab rakendust J. W. Fosteri pakutud rahvajutu kronoloogiline järjestus (vt ka lk 22). Esimeses faasis (*preliminary phase*) narratiiv alles sätestab ennast, siin on esikohal sündmus/kogemus, mille realisatsiooniks on müüt. Müüdile järgnevas faasis lisandub narratiivile isiklik kogemus, oluline on seletuse andmine ning informatiivsus, selle faasi seob autor anekdoodi (*anecdote*) žanriga.

Järgmise etapi moodustab *legend*. Siin on oluline isiklik seos nende sündmustega, millest jutustatakse, oluline on ka tõe aspekt, mis tagab jutu säilimise kogukonnas. Neljandasse faasi jääb rahvajutt (*folktale*). Folkloor annab siin rohkem ruumi kirjandusele, suulisel kirjalikkusele. Selles faasis asendab ajaloolist tõe inimlik tõe. Viimase faasina nimetatakse *novella* žanri, mis on täielikult haaratud kirjalikkusest, allub selle reeglitele ning on autori loodud.

Sellisest narratiivi arengust lähtub ka jutustaja järjestus: *subject or witness – informant or retailer – anecdotalist – storyteller*.

Autor näeb suuliselt kirjalikkuse poole liikumises progressi (mitte protsessi nagu Goody), mille kulminatsiooniks on kirjanduslikku vormi valatud muinasjutt. Siin võib paralleeli tõmmata Jack Zipesi seisukohaga, kelle hinnangul on muinasjutt arenenud välja rahvajutust ning suurel määral seotud kirjalikkusega.

Kuivõrd põhjendatud on aga kirjalike tekstide põhjal suulise traditsiooni hindamine, on iseasi.

Raamat on kahtlemata huvitav ja kindlasti mõtlemapanev.

Minu meelest ei kõlanud autori seisukohad ehk alati veenvalt ning jäid vaatamata lennukale ning ülevoolavale stiilile (või siis just seetõttu) õhku rippuma. Samuti on küsitav, kas kirjalike tekstide kaudu võib ikka teha nii ulatuslikke üldistusi kogu jututraditsiooni kohta, aga see jäägu juba iga lugeja enda otsustada.

Kärri Toomeos-Orglaan

Kasaari kaganaadi analüüs

V. A. Шнирельман. *Хазарский миф. Идеология политического радикализма в России и ее истоки.* Москва: Мосты культуры & Иерусалим: Гешарим. 2012. 312 lk.

Viktor Šnirelman on etnoloogiadoktor (teaduste kandidaat), töötab Moskva Teaduste Akadeemia Etnoloogia ja Antropoloogia Instituudis ning on päris palju kirjutanud. Ta on avaldanud raamatuid nii inglise kui ka vene keeles, peamise rõhuasetusega vene šovinismi, rassismi ja antisemitismi kujunemise analüüsil. Antud raamatu esimene versioon ilmus Jeruusalemmas inglise keeles ning täiendatud trükk avaldati möödunud aastal Moskvast vene keeles.

Tegemist on fundamentaalse analüütilise teosega, mis käsitleb nn kasaari müüti ja selle tähendust vene ametlikule ja mitteametlikule šovinismile läbi aegade. Kasaari müüt seisneb 7.–10. sajandini Volga alamjooksul eksisteerinud Kasaari kaganaadi erinevas tõlgendamises ja politiseerimises. Kasaari kaganaadist on väga vähe teada. Mis teeb ta eriliseks, on tõsiasi, et kaganaati rändas erinevate lainetena juute Bütsantsist. Samal ajal kujunes Lõuna-Venemaal välja juudi kaupmeeste (nn radaniidid) võrk. Kõige muu seas tegelesid radaniidid orjakauplemisega, ostes vene vürstidelt orje ja müües neid Bütsantsi. Mingil ajal otsustasid Kasaari kaganaadid võtta üle judaismi ja ehkki see ei tähendanud paljude ajaloolaste arvates, nagu olnuks riigis võimul juudid, on Kasaari kaganaadi näol tegemist ühega vähestest judaistlikest riikidest maailma ajaloos. 9. sajandil oli see võimas riik, kellele maksis makse suur osa ümbruskonna elanikke, kaasa arvatud slaavlased. 10. sajandi lõpus purustas Kiievi vürst Svjatoslav kaganaadi mitme sõjakäiguga.

Lühidalt kokku võttes vaatlleb raamat küsimust, kas ja kuidas on vene teadlased, poliitikud ja intellektuaalid kasutanud Kasaari kaganaadi juudi vandenõu kinnituse-na. Paralleelselt käsitleb autor karaiimide identiteedi kujunemist. Tegemist on segast päritolu rahvaga, kelle eneseteadvuse aluseks on judaismi eriline versioon. Kui Tsaari-Venemaal algasid juudidipogrommid, väitsid karaiimide intellektuaalid, et nad pole juudid, vaid kasaaride järeltulijad, kelle usuks on judaismieelne piibliusk. See väide päästis karaiimid ka Teise maailmasõja ajal gaasikambritest (lk 18–19). Teoses on analüüsitud arheoloogiliste väljakaevamiste leide Tsaari-Venemaa, nõukogude ja nõukogude-järgsel perioodil. Selgub et Vene teaduses hakati Kasaari kaganaadi käsitlema juba tsaariajal (ptk 3). Sel ajal oli see pigem marginaalne teema, sest 19. sajandi lõpus ja 20. sajandi alguses kuulus patriootlike vene ajaloolaste energia võitluseks nn normanni müüdiga – kõigest väest katsuti tõestada, et slaavlased või venelased asutasid oma riigi(d) ise, ilma varjaage kutsumata. Kõigest hoolimata väitsid juba 19. sajandi lõpus mõningad vene ajaloolased, et juudid kasutasid Kasaari kaganaadi, et pöörata allutatud slaavlasti judaismi (lk 19). Samal ajal leidis ka juudi teadlasi, kes omakorda kirjutasid kaganaadist kui näitest, et juudid pole alati elanud getos, vaid neil oli juba varakeskjäl olemas oma riik (lk 27).

Peamiselt käsitleb teos siiski Kasaari müüdi arenguid nõukogude ajal. Mitmed peatükid jälgivad Kasaari kaganaadi erinevate tõlgenduste kujunemist revolutsioonijärgsel

Nõukogude Venemaal kuni Stalini-perioodini välja. Kokkuvõtlikult öeldes käis pendel seinast seina. Kui 1920. aastate alguses elas Nõukogude Venemaa veel rahvaste sõpruse lipu all ja antisemitismi vastu võitlemine oli musternäide ksenofoobia puudumisest, siis 1940. aastail hakati kosmopolitismi vastu võitlemise lipu all juute taga kiusama. See kõik kajastub ka erinevate arheoloogide arusaamas Kasaari kaganaadi olemusest: ka siin käis pendel muistse kõrgtsivilisatsiooni imetlemisest kuni slaavlasti rõhuva röövriigi kontseptsioonini. Põhjalikult on raamatus käsitletud mitmete arheoloogide tagakiusamist ja instituutide politiseerimist (ptk 3–5).

Raamatu kuuendas peatükis analüüsitakse mõjuka vene ajaloolase ja ajaloo filosoofi Lev Gumilevi tähtsust kõnealuse müüdi ja vene eurasianismi käsitlemisel. Lev Gumilev oli kahe vene luuletaja – Anna Ahmatova ja Nikolai Gumilevi – poeg, kelle võtmeteosed ilmusid alles pärast perestroikat. Lev Gumilev mõistis Euraasiat kui slaavi ja turgi rahvaste liitu (enam-vähem endise Nõukogude Liidu piires), mida ta vastandas silmakirjalikult Läänele. Gumilevi teooriate kohaselt olid just slaavi ja turgi rahvad säilitanud selle vaieldava eheduse, mis tegi neist moraalselt juhtivad rahvad maailma mastaabis. Kõigi etniliste rühmade vahel toimus Gumilevi arvates pidev võitlus olemasolu pärast, kusjuures kõige negatiivsemad selles olelusvõitluses olid nn parasiitrahvad, kellele ta omistas kimääri tiitli (ehk *himera*). Ehkki Gumilev ise kunagi ei väitnud, et juudid on parasiidid, omistas ta *himera* tiitli Kasaari kaganaadile ja väitis, et juudid olid selles riigis võõrkeha (lk 71).

Raamatu teine pool on pühendatud Kasaari müüdile erinevate vene ja ukraina riiklike ja mitteriiklike liikumiste ning poliitikute seisukohalt.

Mõtlemapanev on kaheksas peatükk, kus analüüsitakse Kasaari kaganaadi kajastamist vene kooliõpikutes. Autor tõestab veenvalt et teatud riiklikult aktsepteeritud õpikutes on võetud eesmärgiks kasvatada lastes vene šovinimi ja antisemitismi. Huvitav on ka peatüki teine pool, mis on pühendatud eurasianistlike ideede kajastamisele vene nõukogude kirjanduses. Nimelt selgub, et paljud ajaloolased ei saanud oma antisemiitlike ning šovinistlike ideid teadlasena otseselt kajastada ning valisid selleks ilukirjandusliku tee. Osa neist raamatutest on omal ajal ka eesti keelde tõlgitud, näiteks Valentin Ivanovi *Iidsete aegade lood*, kus vastandatakse kõrge moraaliga muistseid venelasi ning ebainimlikke ja julmi skandinaavia viikingeid.

Šnirelmani raamat on huvitav selle poolest, et seal näidatakse kujukalt, milliseid vorme võib võtta üks ajalootõlgendus – võitluslike poliitliikumiste manifestidest kuni ilukirjanduse ja filmideni. Ajaloolised müüdid on tähtsad, seda tõestab ka Eestis vallandunud asiataž Eesti keskaega käsitleva Tartu arheoloogide raamatu ümber. Šnirelman demonstreerib aga seda, kui komplekselt saab ühte ideed kajastada ja milliseid raketid viise võib üks müüt leida. Arvata võib, et paljudel vene šovinistidel pole Kasaari kaganaadistsooja ega külma, kuid see riik varustab nad antisemiitlike argumentidega. Samas osutab raamat, milliseid tagajärgi võib tuua arheoloogia politiseerimine, eriti nõukogude tingimustes, kus poliitiliste ideedega käisid kaasas ka privileegid ja uurimisharjad. Ajalookirjandus aitab konstrueerida “omasid” ja “vaenlasi”, luua konkreetseid identiteete. Autor lõpetab oma raamatu nendinguga, et tänapäeva Venemaal kasutatavad paljud intellektuaalid minevikku praeguste probleemide lahendamiseks. Ta soovib sellest praktikast loobuda ning jätta ajaloo analüüsimine teadlastele. Muistsetest aegadest rääkides tuleb mees pidada, et varakeskaegne ühiskond erines praegusest radikaalselt.

Aimar Ventsel

BOOK REVIEWS

Art 15

Literary-publicistical, historic-culturological journal *Art*, dedicated to art and culture, celebrated its 15th anniversary of publication at the end of 2012.

Co-editor Pavel Limerov speaks about the journal.

On fairy tale genre on the example of Irish narrative tradition

Vito Carrassi. *The Irish Fairy Tale. A Narrative Tradition from the Middle Ages to Yeats and Stephens*. Translated by Kevin Wren. Plymouth: John Cabot University Press. 2012. 207 pp.

The book is reviewed by Kärri Toomeos-Orglaan.

Analysis of Khazar Khaganate

V. A. Shnirel'man. *Khazarskii mif. Ideologiya politicheskogo radikalizma v Rossii i ee istoki*. [Khazar myth. The ideology of political radicalism in Russia and its origins] Moscow: Mosty kul'tury & Ierusalim: Gesharim. 2012. 312 pp.

The reviewer of the book is Aimar Ventsel.